

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Η απάντηση στο ερώτημα απαιτεί τη συγκριτική ανάγνωση δύο διαφορετικών τύπων ιστορικής πηγής, εικονιζόμενου αντικειμένου (**EIKONA**) και γραπτού παραθέματος (**KEIMENO**).

3.α. Οι μαθητές/-τριες αναμένεται να αναδείξουν τα χαρακτηριστικά της νέας τακτικής πολέμου (οπλιτικής φάλαγγας):

Από την **EIKONA** οι μαθητές/-τριες αναμένεται να αναφερθούν στα εξής:

- στην περιγραφή του οπλισμού των πολεμιστών (ασπίδα-δόρυ)
- στον στρατιωτικό σχηματισμό (ο ένας δίπλα στον άλλον-σχηματισμός αδιαπέραστου τείχους)
- στον τρόπο σύγκρουσης με την αντίπαλη παράταξη (σώμα με σώμα)

Από το **KEIMENO** του Αριστοτέλη οι μαθητές/-τριες αναμένεται να επισημάνουν την αλλαγή στην τακτική πολέμου: από το σώμα των υπέων στην εκ παρατάξεως μάχη των οπλιτών.

- «Μάλιστα το αρχαιότερο πολίτευμα... με την τωρινή ονομασία «πολιτείες».»

3.β. Η αλλαγή στην τακτική του πολέμου (στρατιωτική μεταρρύθμιση) διερευνάται με κοινωνικούς και πολιτικούς όρους.

Από την **EIKONA** οι μαθητές/-τριες αναμένεται να αναφερθούν στα εξής:

- στη διαμόρφωση της έννοιας της ισότητας
- στην υπεράσπιση της πόλης-διαμόρφωση πολιτικής συνείδησης (το άτομο ως αναπόσπαστο τμήμα του συνόλου- σχέση οπλίτη-πόλεως)

Από το **KEIMENO** του Αριστοτέλη οι μαθητές/-τριες αναμένεται να αναδείξουν την έννοια του οπλίτη-πολίτη, της ισότητας και της αύξησης του αριθμού των πολιτών που διεκδικούν πολιτική συμμετοχή εστιάζοντας στα εξής σημεία:

- «[...]κρίνεται σωστό να θεωρούνται πολίτες όσοι φέρουν οπλισμό.»
- «[...]αύξηση των πόλεων και της δύναμης των οπλιτών περισσότεροι μετείχαν στο πολίτευμα.»
- «[...]αποκαλούσαν δημοκρατίες τα πολιτεύματα με την τωρινή ονομασία «πολιτείες».»

Από την ιστορική αφήγηση του σχολικού βιβλίου [Αρχαϊκή εποχή (750-480 π.Χ.), Τα πολιτεύματα], «[...]Οι νέες κοινωνικές ομάδες... άσκηση της εξουσίας.[...]» μπορούν να αξιοποιηθούν οι εξής αναφορές:

- «[...]οι νέες κοινωνικές ομάδες... διεκδίκησαν μέσα από συγκρούσεις μερίδιο στην εξουσία.[...]»
- «[...]καινούργιο στρατιωτικό σώμα[...]
- «[...]η φάλαγγα των οπλιτών οδήγησε στην ανάπτυξη της ιδέας της ισότητας ακόμη και ως προς την άσκηση της εξουσίας.[...]

ΙΣΤΟΡΙΑ Α΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από τις ιστορικές πηγές που σας δίνονται, να αναφερθείτε:

α. στα χαρακτηριστικά της νέας τακτικής πολέμου που καθιέρωσε η οπλιτική φάλαγγα κατά τους αρχαϊκούς χρόνους. (μονάδες 12)

β. στην ανάδυση της έννοιας του οπλίτη-πολίτη, λαμβάνοντας υπόψη τον τρόπο με τον οποίο η συγκεκριμένη στρατιωτική μεταρρύθμιση επέδρασε στον τομέα της πολιτικής συμμετοχής. (μονάδες 13)

Μονάδες 25

ΕΙΚΟΝΑ

Λεπτομέρεια από παράσταση που διακοσμούσε αγγείο του β' μισού του 7ου αι. π.Χ. Απεικονίζεται σκηνή της νέας πολεμικής τακτικής που καθιέρωσε η οπλιτική φάλαγγα. Ρώμη, Villa Giulia. Πηγή: The Beazley Archive

<http://users.sch.gr/ipap/Ellinikos%20Politismos/AR/ar.ag/Chigi%20painter2.htm>

ΚΕΙΜΕΝΟ

Ακόμη κρίνεται σωστό να θεωρούνται πολίτες όσοι φέρουν οπλισμό' [...] Μάλιστα το αρχαιότερο πολίτευμα στους Έλληνες μετά τη βασιλεία στηρίχθηκε στους πολεμιστές, πρώτα στους ιππείς (γιατί οι ιππείς υπερίσχυαν και υπερείχαν στους πολέμους). [...] Στη

συνέχεια με την αύξηση των πόλεων και της δύναμης των οπλιτών περισσότεροι μετείχαν στο πολίτευμα. Για τον λόγο αυτό οι παλαιότεροι αποκαλούσαν δημοκρατίες τα πολιτεύματα με την τωρινή ονομασία «πολιτείες».

Αριστοτέλης, *Πολιτικά IV*, 1297b 1-15 (μτφρ. Π. Τζιώκα-Ευαγγέλου)

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

3.α. Οι μαθητές/-τριες αναμένεται να εντοπίσουν στο κείμενο την αναφορά στα δύο διαφορετικά «είδη» ισότητας και να διακρίνουν τη διαφορά μεταξύ τους:

- «Μία από τις σημαντικότερες μεταβολές στο ζήτημα αυτό ήταν το γεγονός ότι με το τέλος της τυραννίδας από τη συμβατική ισότητα που επέβαλλε ο τύραννος (όλοι ήταν ίσοι έναντι του τυράννου) προβάλλεται το αίτημα της ισότητας απέναντι στο νόμο και της νομιμότητας της εξουσίας.»

Η αντίθεση ερμηνεύεται με καθαρά πολιτικούς όρους, αφού στο πλαίσιο της τυραννίδας, όλοι είναι «ίσοι» ως υπήκοοι έναντι του τυράννου, στο πλαίσιο δηλαδή μιας συμβατικής και εξωτερικά επιβεβλημένης «ισότητας», ενώ στη δεύτερη έχουμε αναφορά στη διεκδίκηση του δημοκρατικού δικαιώματος της ισονομίας (ισότητα όλων των πολιτών έναντι του νόμου).

3.β. Με βάση την προηγούμενη διευκρίνιση ως προς τη διάκριση ανάμεσα στην ισότητα των υπηκόων έναντι του τυράννου και στην ισότητα των πολιτών έναντι του νόμου, οι μαθητές/-τριες καλούνται να αναζητήσουν στο κείμενο τον ρόλο της τυραννίδας στη διαδικασία μετάβασης προς συλλογικότερες μορφές διοίκησης της πόλης. Οι μαθητές/-τριες μπορούν να αξιοποιήσουν κριτικά τα εξής σημεία του κειμένου:

- «Η τυραννίδα επέτρεψε, με επίκεντρο το πρόσωπο του τυράννου, για πρώτη φορά τη συνεργασία και τη συμμετοχή στη διοίκηση της πόλης διαφορετικών κοινωνικών ομάδων» ή/και
- «Η αντίδραση, δηλαδή, κατά του τυραννικού καθεστώτος προσδιόρισε την έννοια και το περιεχόμενο του πολίτη, είτε με πλήρη είτε με μειωμένα πολιτικά δικαιώματα, ο οποίος συμμετέχει στην επεξεργασία των νόμων και υποτάσσεται σε αυτούς με τη θέλησή του, σε ισότιμη βάση με όλους τους ομοίους του».

Από την ιστορική αφήγηση του σχολικού βιβλίου [Αρχαϊκή εποχή (750-480 π.Χ.), Τα πολιτεύματα] μπορούν να αξιοποιηθούν οι εξής αναφορές:

- σειρά εξέλιξης των πολιτευμάτων: τυραννίδα → δημοκρατία
- «[...]Μετά την πτώση των τυραννικών καθεστώτων... έγιναν μεταρρυθμιστικές νομοθετικές προσπάθειες που άνοιξαν το δρόμο προς τη δημοκρατία (μεταρρύθμιση του Κλεισθένη)[...]»

ΙΣΤΟΡΙΑ Α΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από το κείμενο που σας δίνεται:

α. να σχολιάσετε τα δύο διαφορετικά «είδη» ισότητας, τα οποία αναφέρονται σε αυτό.

(μονάδες 10)

β. να εξηγήσετε τον τρόπο με τον οποίο η τυραννίδα συνέβαλε στη συγκρότηση της έννοιας του πολίτη και στη διαμόρφωση συλλογικών μορφών διοίκησης της πόλης. (μονάδες 15)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Η τυραννίδα επέτρεψε, με επίκεντρο το πρόσωπο του τυράννου, για πρώτη φορά τη συνεργασία και τη συμμετοχή στη διοίκηση της πόλης διαφορετικών κοινωνικών ομάδων. Στο πλαίσιο αυτό αναπτύχθηκαν προοδευτικά συμπεριφορές και κανόνες που θεμελίωσαν την αντίληψη για συλλογικές μορφές διοίκησης της πόλης. Μία από τις σημαντικότερες μεταβολές στο ζήτημα αυτό ήταν το γεγονός ότι με το τέλος της τυραννίδας από τη συμβατική ισότητα που επέβαλλε ο τύραννος (όλοι ήταν ίσοι έναντι του τυράννου) προβάλλεται το αίτημα της ισότητας απέναντι στο νόμο και της νομιμότητας της εξουσίας. Η αντίδραση, δηλαδή, κατά του τυραννικού καθεστώτος προσδιόρισε την έννοια και το περιεχόμενο του πολίτη, είτε με πλήρη είτε με μειωμένα πολιτικά δικαιώματα, ο οποίος συμμετέχει στην επεξεργασία των νόμων και υποτάσσεται σε αυτούς με τη θέλησή του, σε ισότιμη βάση με όλους τους ομοίους του.

Μπιργάλιας, Ν., *Από την κοινωνική στην πολιτική πλειονοψηφία: το στάδιο της ισονομίας. Πολιτειακές μεταβολές στον αρχαίο κόσμο (550-479 π.Χ.)*, Πατάκης, Αθήνα 2009, σσ. 24-25.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΑΠΑΝΤΗΣΗ

3.α. Για την απάντηση στο ερώτημα οι μαθητές/-τριες αναμένεται, μέσα από την κριτική ανάγνωση του παραθέματος (**ΚΕΙΜΕΝΟ Α**), να αξιοποιήσουν τις κατάλληλες πληροφορίες:

- Οι νέες πολεμικές ανάγκες τον 7^ο και 6^ο αι. μ.Χ. αύξησαν τη σημασία της συμμετοχής στη μάχη των ιδιοκτητών γης που είχαν τη δυνατότητα να εξασφαλίσουν τον οπλισμό τους πολεμώντας πεζή ως οπλίτες σε φάλαγγα.
- Η παράταξη σε φάλαγγα αύξανε σε σημασία σε βάρος των ευγενών που πολεμούσαν έφιπποι.
- Οι ιππείς χρησιμοποιούσαν πλέον τα άλογά τους ως μεταφορικά μέσα καθώς στη μάχη σε φάλαγγα ήταν ανίσχυρα μπροστά στα δόρατα και τις ασπίδες.

3.β. Για την απάντηση στο ερώτημα οι μαθητές/-τριες αναμένεται, μέσα από την κριτική ανάγνωση του παραθέματος (**ΚΕΙΜΕΝΟ Β**), να αξιοποιήσουν τις κατάλληλες πληροφορίες:

- «Μάλιστα το αρχαιότερο πολίτευμα... με την τωρινή ονομασία «πολιτείες».»

Ειδικότερα, οι μαθητές/-τριες αναμένεται να αναδείξουν την έννοια του οπλίτη-πολίτη, της ισότητας και της αύξησης του αριθμού των πολιτών που διεκδικούν πολιτική συμμετοχή εστιάζοντας στα εξής σημεία:

- «[...]κρίνεται σωστό να θεωρούνται πολίτες όσοι φέρουν οπλισμό.»
- «[...]αύξηση των πόλεων και της δύναμης των οπλιτών περισσότεροι μετείχαν στο πολίτευμα.»
- «[...]αποκαλούσαν δημοκρατίες τα πολιτεύματα με την τωρινή ονομασία «πολιτείες».»

Συνδυαστικά, από την ιστορική αφήγηση του σχολικού βιβλίου [Αρχαϊκή εποχή (750-480 π.Χ.), Τα πολιτεύματα] μπορούν να αξιοποιηθούν οι εξής αναφορές:

- «[...]οι νέες κοινωνικές ομάδες... διεκδίκησαν μέσα από συγκρούσεις μερίδιο στην εξουσία.[...]»
- «[...]καινούργιο στρατιωτικό σώμα.[...]»
- «[...]η φάλαγγα των οπλιτών οδήγησε στην ανάπτυξη της ιδέας της ισότητας ακόμη και ως προς την άσκηση της εξουσίας.[...]»

Μέσα από τη συνδυαστική προσέγγιση πηγής και ιστορικής αφήγησης αναμένεται να δομηθεί ένα συνθετικό κείμενο που να παρουσιάζει και να ερμηνεύει τις εξελίξεις στον στρατιωτικό τομέα σε σχέση με την ανάπτυξη της ιδέας της πολιτικής ισότητας.

ΙΣΤΟΡΙΑ Α΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται, να παρουσιάσετε:

α. τα χαρακτηριστικά της νέας τακτικής πολέμου που καθιέρωσε η οπλιτική φάλαγγα κατά τους αρχαϊκούς χρόνους. (μονάδες 10)

β. την επίδραση της οπλιτικής φάλαγγας στην εξέλιξη του πολιτεύματος. (μονάδες 15)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Οι πολεμικές ανάγκες στη γενική συγκυρία του έβδομου και του έκτου αιώνα έφεραν στις γραμμές των μαχητών τους ιδιοκτήτες γης που μπορούσαν να οπλισθούν και να πολεμήσουν. Όσο αύξανε το βάρος της φάλαγγας των οπλιτών, τόσο μειωνόταν η αξία των ευγενών πολεμιστών. Οι ιππείς συνέχισαν να φτάνουν στο πεδίο της μάχης έφιπποι και ξεκούραστοι αλλά τη στιγμή της σύγκρουσης ξεπέζευαν και εντάσσονταν στις τάξεις των οπλιτών. Η προσωπική τους δεξιότητα ήταν άχρηστη όταν υποχρεώνονταν να αντιμετωπίσουν ένα σύμπλεγμα ασπίδων και δοράτων.

Κυρτάτας Δ., *Μαθήματα από την αθηναϊκή δημοκρατία*, Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, Αθήνα 2015², σ. 64.

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Ακόμη κρίνεται σωστό να θεωρούνται πολίτες όσοι φέρουν οπλισμό [...] Μάλιστα το αρχαιότερο πολίτευμα στους Έλληνες μετά τη βασιλεία στηρίχθηκε στους πολεμιστές, πρώτα στους ιππείς (γιατί οι ιππείς υπερίσχυαν και υπερείχαν στους πολέμους). [...] Στη συνέχεια με την αύξηση των πόλεων και της δύναμης των οπλιτών περισσότεροι μετείχαν στο πολίτευμα. Για τον λόγο αυτό οι παλαιότεροι αποκαλούσαν δημοκρατίες τα πολιτεύματα με την τωρινή ονομασία «πολιτείες».

Αριστοτέλης, *Πολιτικά IV*, 1297b 1-15 (μτφρ. Π. Τζιώκα-Ευαγγέλου)

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

3.α. Για την απάντηση στο ερώτημα οι μαθητές/-τριες αναμένεται, μέσα από την κριτική ανάγνωση της ιστορικής πηγής, να αξιοποιήσουν τις κατάλληλες πληροφορίες:

- «Οι Έλληνες υιοθέτησαν την αλφάβητο λίγο μετά το 800 π.Χ. Πού ακριβώς τα υιοθέτησαν αρχικά δεν είναι γνωστό.»
- «[...]παρά το γεγονός ότι οι Έλληνες αποκαλούσαν το σύστημα «φοινικικό», μένει ακόμη αναπάντητο αν αναφέρονταν πράγματι στους Φοίνικες της Βύβλου, της Τύρου, της Σιδώνας και των αποικιών τους στην Κύπρο και την Αφρική, ή στους Αραμαίους από τη Συρία.»
- «Είναι πολύ πιθανό πως η μεταστροφή από το παλαιό σύστημα γραφής να έλαβε χώρα στην Κύπρο.»

Από την ιστορική αφήγηση του σχολικού βιβλίου [Η αρχαία Ελλάδα (από το 1100 ως το 323 π.Χ., Ομηρική εποχή (1100-750 π.Χ., Ο πολιτισμός] μπορούν να αξιοποιηθούν πληροφορίες από τα αποσπάσματα:

- «[...]τέλη του 9ου με αρχές του 8ου αιώνα επανεμφανίζεται η γραφή στον ελλαδικό χώρο.[...]»
- «[...]η ελληνική αλφαβητική γραφή προέκυψε κατά τρόπο αφομοιωτικό από το φοινικικό αλφάβητο.[...]»

Μέσα από τη συνδυαστική προσέγγιση πηγής και ιστορικής αφήγησης αναμένεται να δομηθεί ένα συνθετικό κείμενο που να καταδεικνύει πότε υιοθετήθηκε το αλφάβητο και από ποιούς το πήραν οι Έλληνες.

3.β. Για την απάντηση στο ερώτημα οι μαθητές/-τριες αναμένεται, μέσα από την κριτική ανάγνωση της ιστορικής πηγής, να αξιοποιήσουν τις κατάλληλες πληροφορίες:

- Οι Έλληνες «[...]έμαθαν τα ονόματα των γραμμάτων “Άλφα, Βήτα, Γάμα, Δέλτα” εκφέροντάς τα με τον δικό τους φωνητικό τρόπο και τηρώντας πάντα αμετάβλητη τη σειρά τους.»

Από την ιστορική αφήγηση του σχολικού βιβλίου [Η αρχαία Ελλάδα (από το 1100 ως το 323 π.Χ., Ομηρική εποχή (1100-750 π.Χ.), Ο πολιτισμός] μπορούν να αξιοποιηθούν πληροφορίες από τα αποσπάσματα:

- «[...]τα σύμβολα της γραφής δεν αποδίδουν πλέον συλλαβές αλλά φθόγγους.[...]»
- «[...]οι Έλληνες προσάρμοσαν τα σύμβολα στις φωνητικές αξίες της ελληνικής γλώσσας και επιπλέον πρόσθεσαν τα φωνήεντα που έλειπαν από το φοινικικό αλφάβητο.[...]»

Μέσα από τη συνδυαστική προσέγγιση πηγής και ιστορικής αφήγησης αναμένεται να δομηθεί ένα συνθετικό κείμενο που να καταδεικνύει ποιος είναι ο τρόπος λειτουργίας της γραφής. Δυσνητικά θα μπορούσαν οι μαθητές να αναφερθούν στην προέλευση της λέξης «αλφάβητος» και στη σημασία της λέξης «δέλτος» που υιοθέτησαν οι Έλληνες.

ΙΣΤΟΡΙΑ Α΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις και αντλώντας στοιχεία από το κείμενο που σας δίνεται, να απαντήσετε στα ακόλουθα ερωτήματα:

α. Πότε τοποθετείται η εμφάνιση και ποια θεωρείται ότι είναι η προέλευση της αλφαβητικής γραφής στον ελλαδικό χώρο; (μονάδες 13)

β. Ποιος ειδικότερα είναι ο τρόπος λειτουργίας αυτού του συστήματος γραφής; (μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Οι Έλληνες υιοθέτησαν την αλφάβητο λίγο μετά το 800 π.Χ. Ένα σύστημα γραφής μυκηναϊκού τύπου είχε επιζήσει στην Κύπρο, αλλά το μεγαλύτερο μέρος των Ελλήνων είχαν αποφασίσει να γράφουν «φοινικικά». Οι Έλληνες προσεκτικά έμαθαν τα ονόματα των γραμμάτων «Άλφα, Βήτα, Γάμα, Δέλτα» εκφέροντάς τα με τον δικό τους φωνητικό τρόπο και τηρώντας πάντα αμετάβλητη τη σειρά τους. [...] (Από) πού ακριβώς τα υιοθέτησαν αρχικά δεν είναι γνωστό. Και παρά το γεγονός ότι οι Έλληνες αποκαλούσαν το σύστημα «φοινικικό», μένει ακόμη αναπάντητο αν αναφέρονταν πράγματι στους Φοίνικες της Βύβλου, της Τύρου, της Σιδώνας και των αποικιών τους στην Κύπρο και την Αφρική, ή στους Αραμαίους από τη Συρία. Είναι πολύ πιθανό πως η μεταστροφή από το παλαιό σύστημα γραφής να έλαβε χώρα στην Κύπρο. [...] Μαζί με την αλφάβητο οι Έλληνες επίσης υιοθέτησαν τον πίνακα γραφής, που διατήρησε το σημαντικό του όνομα στα ελληνικά, δέλτος.

Burkert, W., *Βαθυλών, Μέμφις, Περσέπολις*, μτφρ. Π. Κουμούτση, Ενάλιος, Αθήνα 2009, σσ. 36, 38.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

3.α. Οι μαθητές/-τριες καλούνται να επαληθεύσουν την ιστορική πληροφορία ότι «Το φαινόμενο της συγκέντρωσης της γης σε λίγους είναι ένα από τα χαρακτηριστικά της κρίσης του ομηρικού κόσμου» μέσα από το **ΚΕΙΜΕΝΟ** που τους δίνεται και συγκεκριμένα από την αναφορά:

- στην «απληστία των πλούσιων και ισχυρών γαιοκτημόνων, που είχαν παντού την εξουσία κι επιζητούσαν να μεγαλώσουν τα κτήματά τους και ν' αυξήσουν το μέγεθος της εξαρτώμενης από αυτούς εργατικής δύναμης.»

Ως προς τους λόγους που οδήγησαν στο φαινόμενο αυτό οι μαθητές/-τριες αναμένεται να αξιοποιήσουν συνδυαστικά τις εξής πληροφορίες:

- «άνιση κατανομή της γης»
- «συνήθεια να διαιρούν και να μοιράζονται τα κτήματα οι κληρονόμοι, μια πρακτική που τη βλέπουμε ήδη στον Όμηρο και στον Ησίοδο»
- «Τέτοιες μοιρασιές έφερναν σε μειονεκτική θέση τους μικρούς γαιοκτήμονες, που κινδύνευαν να εξαθλιωθούν αν διαιρούσαν συνεχώς τη γη τους»
- «η απληστία των πλούσιων και ισχυρών γαιοκτημόνων, που είχαν παντού την εξουσία κι επιζητούσαν να μεγαλώσουν τα κτήματά τους και ν' αυξήσουν το μέγεθος της εξαρτώμενης από αυτούς εργατικής δύναμης».

Από τον κριτικό σχολιασμό των παραπάνω δεδομένων οι μαθητές/-τριες αναμένεται να εστιάσουν στο σύστημα κληρονομιάς που εφαρμόζεται στις ομηρικές κοινωνίες (διαμοιρασμός της γης σε περισσότερους κληρονόμους), πρακτική η οποία πλήττει τους ιδιοκτήτες γης και αντιστρόφως ευνοεί τη μεγάλη γαιοκτησία, η οποία αυξάνεται ακόμη περισσότερο > φαινόμενο συγκέντρωσης της γης σε λίγους.

3.β. Βασιζόμενοι/-ες στα δεδομένα των δύο πηγών, (**ΚΕΙΜΕΝΟ**) και (**ΓΡΑΦΗΜΑ**), οι μαθητές/-τριες αναμένεται να απαντήσουν στο ερώτημα συνδυάζοντας μεταξύ τους τις κατάλληλες πληροφορίες.

Με βάση τα δεδομένα που αποτυπώνονται στο **ΓΡΑΦΗΜΑ** οι μαθητές-ήτριες αναμένεται να παρατηρήσουν ότι:

- Τα αρχαιολογικά δεδομένα που αποτυπώνονται σε αυτό αφορούν στον αριθμό των τάφων ανά γενιά στην Αργολίδα.

- Ο αριθμός των τάφων παρουσιάζει προοδευτική αύξηση από το 800 έως το 700 π.Χ.
- Η αύξηση του αριθμού των τάφων υποδηλώνει αύξηση του πληθυσμού στην ευρύτερη περιοχή της Αργολίδας στα τέλη της ομηρικής περιόδου (τέλη 9^{ου}-αρχές 8^{ου} αιώνα π.Χ.).

Τα παραπάνω αρχαιολογικά δεδομένα επιβεβαιώνουν την πληροφορία του **ΚΕΙΜΕΝΟΥ** ότι:

- «Πολλές περιοχές της Ελλάδας φαίνεται πως από τον 8^ο αιώνα και μετά υπέφεραν από υπερπληθυσμό.»

Σύνδεση με την ιστορική αφήγηση του σχολικού βιβλίου [Αρχαϊκή εποχή (750-480 π.Χ.), Η κρίση του ομηρικού κόσμου] μπορεί να γίνει ως προς την εξής αναφορά:

- «[...]Προς τα τέλη του 9^{ου} αι. π.Χ. οι ομηρικές κοινότητες παρουσίαζαν πληθυσμιακή αύξηση... πέρα από την εκμετάλλευση της γης.[...]»

ΙΣΤΟΡΙΑ Α΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

«Το φαινόμενο της συγκέντρωσης της γης σε λίγους είναι ένα από τα χαρακτηριστικά της κρίσης του ομηρικού κόσμου».

α. Αφού ελέγξετε την εγκυρότητα της παραπάνω πληροφορίας, με βάση το κείμενο που σας δίνεται, να αναφερθείτε στους λόγους που οδήγησαν στο φαινόμενο αυτό. (μονάδες 13)

β. Ποια από τις πληροφορίες του κειμένου επιβεβαιώνεται από τα αρχαιολογικά δεδομένα στην περίπτωση της Αργολίδας; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας με συγκεκριμένες αναφορές από τις δύο πηγές. (μονάδες 12)

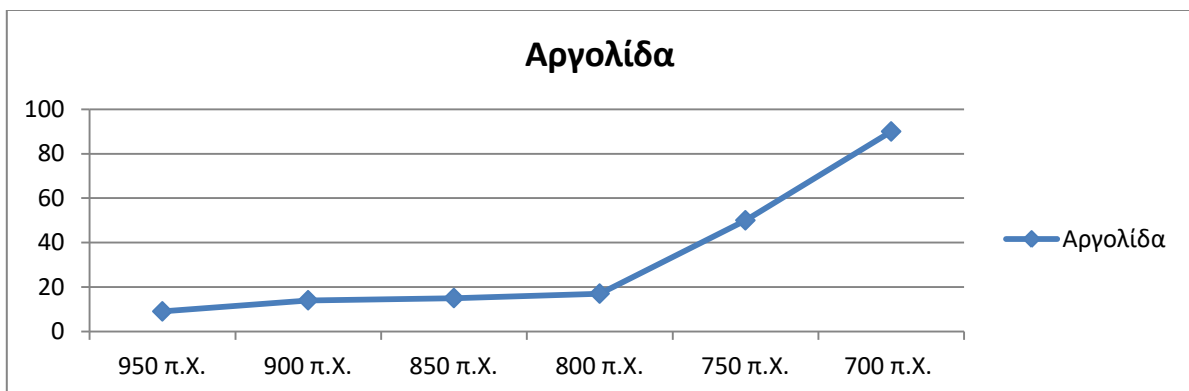
Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Πολλές περιοχές της Ελλάδας φαίνεται πως από τον 8^ο αιώνα και μετά υπέφεραν από υπερπληθυσμό. [...] Οι δυσκολίες που προκαλούσε αυτό το γεγονός επιδεινώνονταν από την ανεπαρκή αξιοποίηση του εδάφους, την άνιση κατανομή της γης και από τη συνήθεια να διαιρούν και να μοιράζονται τα κτήματα οι κληρονόμοι, μια πρακτική που τη βλέπουμε ήδη στον Όμηρο και στον Ησίοδο. Τέτοιες μοιρασιές έφερναν σε μειονεκτική θέση τους μικρούς γαιοκτήμονες, που κινδύνευαν να εξαθλιωθούν αν διαιρούσαν συνεχώς τη γη τους. Ιδιαίτερα, υπήρχε η απληστία των πλούσιων και ισχυρών γαιοκτημόνων, που είχαν παντού την εξουσία κι επιζητούσαν να μεγαλώσουν τα κτήματά τους και ν' αυξήσουν το μέγεθος της εξαρτώμενης από αυτούς εργατικής δύναμης.

Austin, M.M., Vidal-Naquet, P., *Οικονομία και Κοινωνία στην Αρχαία Ελλάδα*, μτφρ. Τ. Κουκουλιός, Δαίδαλος, Αθήνα 1998, σ. 92.

ΓΡΑΦΗΜΑ

Πηγή: Snodgrass, A., *Archaic Greece*, Berkeley 1980

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

3.α. Οι μαθητές/-ήτριες καλούνται να αντλήσουν πληροφορίες από το **ΚΕΙΜΕΝΟ Β** με αναφορές:

- Στον γεωγραφικό κατακερματισμό ως ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της Ελλάδας που συνέβαλε στη διαμόρφωση του πολιτικού κατακερματισμού.
- Στα τρία στάδια δημιουργίας της πολιτικής κοινότητας (οικία, κώμη, πόλη).

Από την ιστορική αφήγηση του σχολικού βιβλίου [Αρχαϊκή εποχή (750-480 π.Χ.)] μπορεί να γίνει σύνδεση με αναφορά στα συστατικά στοιχεία πόλης-κράτους:

- «[...]από άποψη γεωγραφική [η πόλη-κράτος] διαμορφωνόταν συνήθως σε ένα χώρο ... η ύπαιθρος χώρα[...]».

3.β. Οι μαθητές/-ήτριες αναμένεται να συνδυάσουν (αντλώντας πληροφορίες και από τα δύο κείμενα) τις επιδιώξεις των πολιτών για αυτάρκεια και αυτονομία με τον τρόπο άσκησης εξουσίας και επιλογής του πολιτεύματος.

Από το **ΚΕΙΜΕΝΟ Α** αναμένεται να αξιοποιήσουν τις αναφορές στο ότι η πόλη-κράτος:

- «πέτυχε τελικά την ύψιστη αυτάρκεια»
- «συγκροτήθηκε για να εξασφαλίζει τη ζωή» (εξασφάλιση ανάγκης για επιβίωση)
- «στην πραγματικότητα όμως υπάρχει για να εξασφαλίσει την καλή ζωή» (εξασφάλιση ανάγκης για ποιότητα ζωής)

Από το **ΚΕΙΜΕΝΟ Β** αναμένεται να αξιοποιήσουν την πληροφορία ότι:

- το άτομο αναπτύσσεται στην οικογένεια και ολοκληρώνεται μέσα από την πόλη, γεγονός που σημαίνει ότι είναι «ὄν πολιτικόν».

Από την ιστορική αφήγηση του σχολικού βιβλίου [Αρχαϊκή εποχή (750-480 π.Χ.)] μπορεί να γίνει σύνδεση με αναφορά στα συστατικά στοιχεία πόλης-κράτους από άποψη οργανωτική:

- «[...]Από άποψη οργανωτική ... την αυτάρκεια της πόλης τους.[...]»

ΙΣΤΟΡΙΑ Α΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Αντλώντας στοιχεία από τα παρακάτω κείμενα και αξιοποιώντας τις ιστορικές γνώσεις σας, να απαντήσετε τεκμηριωμένα στα εξής:

α. Ποια ήταν τα συστατικά στοιχεία της «πόλης-κράτους»; (μονάδες 10)

β. Ποιες ήταν οι επιδιώξεις των πολιτών; (μονάδες 15)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Η κοινωνική οντότητα που προήλθε από τη συνένωση περισσότερων χωριών είναι η πόλη, μια κοινωνική οντότητα τέλεια, που μπορούμε να πούμε ότι πέτυχε τελικά την ύψιστη αυτάρκεια: συγκροτήθηκε για να εξασφαλίζει τη ζωή, στην πραγματικότητα όμως υπάρχει για να εξασφαλίσει την καλή ζωή.

Αριστοτέλης, *Πολιτικά*, Α.2.5. (μετφρ. Δ. Λυπουρλής)

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Οι γεωγραφικές συνθήκες της Ελλάδας συνέβαλαν πραγματικά στη μόρφωση της ιστορικής φυσιογνωμίας της. Ο φυσικός κατακερματισμός¹ καθορίζει ή τουλάχιστον ευκολύνει τον πολιτικό κατακερματισμό. [...] Σύμφωνα με τον συγγραφέα των Πολιτικών (τον Αριστοτέλη), οι Έλληνες πέρασαν από τρία στάδια. Η πρώτη κοινότητα, που διατηρείται σε όλες τις εποχές με το να είναι φυσική [...] είναι η οικογένεια (οικία). Από την οικογένεια αναπτύχθηκε το χωριό (ή ή κώμη): Τέλος με το συνεταιρισμό² αρκετών χωριών σχηματίζεται το ολοκληρωμένο κράτος, η τέλεια κοινωνία, η πόλη.[...] Να λοιπόν γιατί ο άνθρωπος, ο οποίος μόνο μέσα στην οικογένεια μπορεί να αρχίσει να αναπτύσσεται, δεν μπορεί να φτάσει στην ολοκλήρωσή του παρά μόνο μέσα στην πόλη, και επομένως είναι «ὄν πολιτικόν».

Glottz, G., *Η ελληνική «πόλις»*, μτφρ. Αγνή Σακελλαρίου, ΜΙΕΤ, Αθήνα 1981, σσ. 11, 12.

¹ χωρισμός, διάσπαση σε επιμέρους τμήματα

² συννοικισμός

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

3.α. Για την απάντηση στο ερώτημα οι μαθητές/-τριες αναμένεται, μέσα από την κριτική ανάγνωση της πηγής, να αξιοποιήσουν τις κατάλληλες πληροφορίες:

- «Και οι τύραννοι πάλι... όπου οι τύραννοι έφθασαν να έχουν μεγάλη δύναμη.»

Από την ιστορική αφήγηση του σχολικού βιβλίου [Κλασική εποχή (480 π.Χ.-323π.Χ.)] μπορούν να αξιοποιηθούν πληροφορίες από το απόσπασμα:

- «[...]Η επικράτηση των ολίγων όμως... και τη βελτίωση των συνθηκών ζωής των πολιτών.[...]»

Μέσα από τη συνδυαστική προσέγγιση πηγής και ιστορικής αφήγησης αναμένεται να δομηθεί ένα συνθετικό κείμενο που να εξηγεί τις διεργασίες εκείνες που οδήγησαν στην εμφάνιση αλλά και διατήρηση της τυραννίδας για ικανό χρονικό διάστημα κατά την αρχαϊκή εποχή.

3.β. Για την απάντηση στο ερώτημα οι μαθητές/-τριες αναμένεται, μέσα από την κριτική ανάγνωση της ιστορικής πηγής, να αξιοποιήσουν τις κατάλληλες πληροφορίες:

- «Έτσι από όλες τις πλευρές η Ελλάδα εμποδιζόταν για πολύ καιρό ... ανατράπηκαν από τους Λακεδαιμονίους, με εξαίρεση τους τυράννους της Σικελίας[...]

Από την ιστορική αφήγηση του σχολικού βιβλίου [Κλασική εποχή (480 π.Χ. - 323 π.Χ.)] μπορούν να αξιοποιηθούν πληροφορίες από το απόσπασμα:

- «[...]Οι περισσότεροι τύραννοι είχαν βίαιο τέλος... και τις διαθέσεις των πολιτών[...]

Μέσα από τη συνδυαστική προσέγγιση πηγής και ιστορικής αφήγησης αναμένεται να δομηθεί ένα συνθετικό κείμενο που να εξηγεί τις πολιτικές περιστάσεις οι οποίες οδήγησαν τελικά στην ανατροπή των περισσότερων τυράννων.

ΙΣΤΟΡΙΑ Α΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις πληροφορίες από το κείμενο που σας δίνεται, να εξηγήσετε:

α. πώς επικράτησε και διατηρήθηκε η τυραννίδα σε πολλές ελληνικές πόλεις-κράτη κατά την αρχαϊκή εποχή. (μονάδες 15)

β. τις περιστάσεις που οδήγησαν τελικά στην ανατροπή των περισσότερων τυράννων.

(μονάδες 10)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Και οι τύραννοι πάλι, όσοι ήταν στις ελληνικές πόλεις, καθώς απέβλεπαν αποκλειστικά στο συμφέρον τους, δηλαδή στην προσωπική τους ασφάλεια και την ανάπτυξη του οίκου τους, διοικούσαν τις πόλεις όσο μπορούσαν πιο συντηρητικά, κι έτσι τίποτα αξιόλογο δεν συντελέστηκε από αυτούς, εκτός ίσως από κάποιες μεμονωμένες επιτυχίες εναντίον γειτόνων τους· όπως στη Σικελία, όπου οι τύραννοι έφθασαν να έχουν μεγάλη δύναμη. Έτσι από όλες τις πλευρές η Ελλάδα εμποδιζόταν για πολύ καιρό, κι ούτε από κοινού μπορούσε να επιχειρήσει κάτι αξιόλογο αλλά και χωριστά κατά πόλεις παρουσιαζόταν άτολμη. Τελικά όμως οι περισσότεροι αλλά και οι τελευταίοι τύραννοι, όχι μόνο της Αθήνας αλλά και της υπόλοιπης Ελλάδας, η οποία σχεδόν παντού, και πρωτύτερα από την Αθήνα, είχε κυβερνηθεί από τυράννους, ανατράπηκαν από τους Λακεδαιμονίους, με εξαίρεση τους τυράννους της Σικελίας...

Θουκυδίδου Ιστορία, Α΄ 17-18, μτφρ. Ν. Σκουτερόπουλος, Πόλις, Αθήνα 2011, σ. 53.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

3.α. Για την απάντηση στο ερώτημα οι μαθητές/-τριες αναμένεται, μέσα από την κριτική ανάγνωση του παραθέματος (**ΚΕΙΜΕΝΟ Α**), να αξιοποιήσουν τις εξής πληροφορίες:

- «Ο Θουκυδίδης λέει πως το κύριο αίτιο του αποικισμού ήταν η αναζήτηση γης.»
- «...ήταν λογικό να συμπεράνουμε από αυτό πως το εμπόριο ήταν παράγοντας σπουδαίος, αν όχι αποφασιστικός, για την αποστολή των αποίκων.»
- «Μ' αυτές τις περιστάσεις υπήρχαν στους ανθρώπους ισχυρές παρορμήσεις να εγκαταλείψουν τη γενέτειρα πόλη τους... όπου θα μπορούσαν να άρχουν οι ίδιοι.»

Από την ιστορική αφήγηση του σχολικού βιβλίου [Αρχαϊκή εποχή (750-480 π.Χ.), Ο δεύτερος αποικισμός (8^{ος}-6^{ος} αι. π.Χ.)] μπορούν να αξιοποιηθούν πληροφορίες από το απόσπασμα:

- «[...]Τα αίτια που συνέβαλαν στην ίδρυση των αποικιών... μέσα από την Οδύσσεια.[...]»

Μέσα από τη συνδυαστική προσέγγιση πηγής και ιστορικής αφήγησης αναμένεται να δομηθεί ένα συνθετικό κείμενο που να καταδεικνύει τα αίτια που προκάλεσαν τον ελληνικό αποικισμό κατά την αρχαϊκή εποχή.

3.β. Για την απάντηση στο ερώτημα οι μαθητές/-τριες αναμένεται, μέσα από την κριτική ανάγνωση του παραθέματος (**ΚΕΙΜΕΝΟ Β**), να αξιοποιήσουν τις εξής πληροφορίες:

- «Ο αποικισμός γινόταν τώρα από μια «μητρόπολη», με την οποία η νέα κοινότητα διατηρούσε τη σχέση θυγατρικής πόλεως.»
- «Η νέα κοινότητα ήταν πόλη όπως ακριβώς η μητρόπολη ... ήταν κατά κανόνα ανεξάρτητη από αυτήν.»
- «Ο πολίτης της αποικίας δεν ανήκε πλέον στο σώμα των πολιτών της μητροπόλεως.»
- «Θετική επίδραση στην περαιτέρω ανάπτυξη των αποικιών είχε επίσης το γεγονός ότι αυτές δεν διοικούσαν από την μητρόπολη, αλλά από τους πολίτες που ήταν εγκατεστημένοι εκεί.»

Από την ιστορική αφήγηση του σχολικού βιβλίου [Αρχαϊκή εποχή (750-480 π.Χ.), Ο δεύτερος αποικισμός (8^{ος}-6^{ος} αι. π.Χ.)] μπορούν να αξιοποιηθούν πληροφορίες από το απόσπασμα:

- «[...]Η ίδρυση αποικιών στην αρχαϊκή εποχή... οι σχέσεις ήταν εχθρικές.[...]»

Μέσα από τη συνδυαστική προσέγγιση πηγής και ιστορικής αφήγησης αναμένεται να δομηθεί ένα συνθετικό κείμενο που να αποτυπώνει τις σχέσεις των αποικιών με τις μητροπόλεις κατά την περίοδο του ελληνικού αποικισμού (8^{ος}-6^{ος} αι. π.Χ.) και ύστερα.

ΙΣΤΟΡΙΑ Α΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Συνδυάζοντας τις ιστορικές σας γνώσεις με τις απαραίτητες πληροφορίες από τα κείμενα που σας δίνονται,

α. να παρουσιάσετε τα κυριότερα αίτια του δεύτερου ελληνικού αποικισμού (8^{ος}-6^{ος} αι. π.Χ.).

(μονάδες 12)

β. να αναφερθείτε στη σχέση των αποικιών με τις μητροπόλεις.

(μονάδες 13)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ Α

Ο Θουκυδίδης λέει πως το κύριο αίτιο του αποικισμού ήταν η αναζήτηση γης και αυτό, από άποψη πολύ γενική, φαίνεται να είναι σωστό. [...] Φαινόταν πολύ εύλογο να πιστεύουμε ότι σε πολλά μέρη στη Δύση, όπως ιδιαίτερα στις Συρακούσες, η εισαγωγή ελληνικής κεραμικής από τους εγχωρίους είχε αρχίσει προτού φτάσουν εκεί άποικοι και ήταν λογικό να συμπεράνουμε από αυτό πως το εμπόριο ήταν παράγοντας σπουδαίος, αν όχι αποφασιστικός, για την αποστολή των αποίκων. [...] Είδαμε πως αυτή την εποχή επικρατούσε γενικά η αριστοκρατική μορφή διακυβερνήσεως. [...] Μ' αυτές τις περιστάσεις υπήρχαν στους ανθρώπους ισχυρές παρορμήσεις να εγκαταλείψουν τη γενέτειρα πόλη τους [...] και να συμμετάσχουν στην ίδρυση μιας νέας πολιτείας, όπου θα μπορούσαν να άρχουν οι ίδιοι.

Bury, J.B. & Meiggs, R., *Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδος μέχρι τον θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου*, μτφρ. Κ. Ν. Πετρόπουλος, Καρδαμίτσα, Αθήνα 1978, σσ. 106-107.

ΚΕΙΜΕΝΟ Β

Οι αποικίες της εποχής εκείνης ιδρύθηκαν από πόλεις, γι' αυτό και διαφέρουν από τους συνοικισμούς της δεύτερης χιλιετίας. Ο αποικισμός γινόταν τώρα από μια «μητρόπολη», με την οποία η νέα κοινότητα διατηρούσε τη σχέση θυγατρικής πόλεως. [...] Η νέα κοινότητα ήταν πόλη όπως ακριβώς η μητρόπολη. [...] Ωστόσο ως πολιτική κοινότητα, ως «πόλις», ήταν κατά κανόνα ανεξάρτητη από αυτήν. [...] Ο πολίτης της αποικίας δεν ανήκε πλέον στο σώμα των πολιτών της μητροπόλεως. [...] Θετική επίδραση στην περαιτέρω ανάπτυξη των αποικιών είχε

επίσης το γεγονός ότι αυτές δεν διοικούνταν από την μητρόπολη, αλλά από τους πολίτες που ήταν εγκατεστημένοι εκεί.

Wilcken, Ul., *Αρχαία ελληνική Ιστορία* , μτφ. Ι. Τουλουμάκου, Παπαζήση, Αθήνα 1976, σσ. 119-120.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Η απάντηση στην ερώτηση απαιτεί τη συγκριτική ανάγνωση και αξιοποίηση του δοθέντος κειμένου και των αντίστοιχων χωρίων του σχολικού εγχειριδίου. Πιο συγκεκριμένα:

3.α. Για την απάντηση στο πρώτο ερώτημα οι μαθητές/-τριες αναμένεται, μέσα από την κριτική ανάγνωση της ιστορικής πηγής, να αναφερθούν:

- Στην ουσιαστική καταγραφή του εθιμικού δικαίου, με τις ανάλογες τροποποιήσεις.
- Στην πρόθεση για τη θεσμοθέτηση ενός ενιαίου κριτηρίου απόδοσης δικαίου, αμβλύνοντας έτσι περιπτώσεις αυθαιρεσιών.
- Στον παιδαγωγικό χαρακτήρα του ελληνικού δικαίου.

Έτσι, διά της κριτικής ανάγνωσης της ιστορικής πηγής/κειμένου, οι μαθητές αναμένεται να αξιοποιήσουν το παρακάτω χωρίο:

- «Το καταγεγραμμένο ελληνικό δίκαιο αποδίδει τις διατάξεις του ισχύοντος εθιμικού νόμου, φυσικά με ορισμένες, σημαντικές ή ασήμαντες, τροποποιήσεις των νομοθετών. Πίσω από κάθε εντολή, ιδιαίτερα στον τομέα του ποινικού δικαίου, διακρίνεται η διάθεση προς ακριβή καθορισμό ενός παγίου μέτρου κρίσεως, ώστε να μην εξαρτάται αυτό από την αυθαίρετη σκέψη των δικαστών. Επανειλημμένα διαφαίνονται παιδαγωγικές τάσεις στη νομοθεσία.»

Από την ιστορική αφήγηση του σχολικού βιβλίου [Αρχαϊκή εποχή (750-480 π.Χ.), Τα πολιτεύματα] μπορούν να αξιοποιηθούν πληροφορίες από τα αποσπάσματα:

- « Η κατάσταση εν μέρει ... τάξη των ευγενών.»
- « Με την καταγραφή ... νομοθεσία του Σόλωνα.»

3.β. Για την απάντηση στο ερώτημα οι μαθητές/-τριες αναμένεται, μέσα από την κριτική ανάγνωση της ιστορικής πηγής να αναφερθούν:

- Στην πρόθεση των τυράννων να δομήσουν μια ενιαίας στάσης διαχείριση του κράτους, αποδεσμευμένη από φατριακές αγκυλώσεις.
- Στο αποτέλεσμα/αποτύπωμα της διακυβέρνησης της πόλης από τους τυράννους, που σε ορισμένες περιπτώσεις υπερέβαινε και την απέχθεια που προκαλούσαν οι ίδιοι οι τύραννοι.

Παράλληλα, μέσα από την κριτική ανάγνωση της ιστορικής πηγής/κειμένου, οι μαθητές αναμένεται να αξιοποιήσουν κατάλληλες πληροφορίες, όπως οι παρακάτω:

- «Οι τύραννοι πρόσφεραν στην ελληνική πολιτεία αυτό που χρειαζόταν περισσότερο από κάθε τι άλλο, μια ενιαία, με συνειδητούς στόχους διαχείριση της κυβερνητικής εξουσίας, στον τομέα της εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής, της εξουσίας που μέχρι τότε ήταν κατακερματισμένη και γινόταν όργανο των διαφόρων οικογενειακών συμφερόντων της αριστοκρατίας. [...] Η εικόνα της πρώιμης ελληνικής τυρρανίδος είναι πολύχρωμη και πολύπλευρη. Ακόμα και το μίσος, που έτρεφαν κατά των τυράννων στα κατοπινά χρόνια, δεν κατόρθωσε να απαλείψει τη θύμηση των μεγάλων εκείνων ανδρών, που είχαν δράσει κατά τη νεανική περίοδο του Ελληνισμού.»

Από την ιστορική αφήγηση του σχολικού βιβλίου [Αρχαϊκή εποχή (750-480 π.Χ.), Τα πολιτεύματα] μπορούν να αξιοποιηθούν πληροφορίες από το απόσπασμα:

- « Ορισμένοι από τους ... διαθέσεις των πολιτών.»

ΙΣΤΟΡΙΑ Α΄ ΤΑΞΗΣ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

3^ο ΘΕΜΑ

Αντλώντας πληροφορίες από το παρακάτω κείμενο και βασιζόμενοι στις γνώσεις σας, να παρουσιάσετε:

α. τα βασικά χαρακτηριστικά του ελληνικού δικαίου κατά την αρχαϊκή εποχή. (μονάδες 13)

β. τη βασική στόχευση (σκοπό) που είχε το πολίτευμα της τυραννίας κατά την ίδια χρονική περίοδο στον ελλαδικό χώρο. (μονάδες 12)

Μονάδες 25

ΚΕΙΜΕΝΟ

Το καταγεγραμμένο ελληνικό δίκαιο αποδίδει τις διατάξεις του ισχύοντος εθιμικού νόμου, φυσικά με ορισμένες, σημαντικές ή ασήμαντες, τροποποιήσεις των νομοθετών. Πίσω από κάθε εντολή, ιδιαίτερα στον τομέα του ποινικού δικαίου, διακρίνεται η διάθεση προς ακριβή καθορισμό ενός παγίου μέτρου κρίσεως, ώστε να μην εξαρτάται αυτό από την αυθαίρετη σκέψη των δικαστών. Επανειλημμένα διαφαίνονται παιδαγωγικές τάσεις στη νομοθεσία. [...] Οι τύραννοι πρόσφεραν στην ελληνική πολιτεία αυτό που χρειαζόταν περισσότερο από κάθε τι άλλο, μια ενιαία, με συνειδητούς στόχους διαχείριση της κυβερνητικής εξουσίας, στον τομέα της εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής, της εξουσίας που μέχρι τότε ήταν κατακερματισμένη και γινόταν όργανο των διαφόρων οικογενειακών συμφερόντων της αριστοκρατίας. [...] Η εικόνα της πρώιμης ελληνικής τυρραννίδος είναι πολύχρωμη και πολύπλευρη. Ακόμα και το μίσος, που έτρεφαν κατά των τυράννων στα κατοπινά χρόνια, δεν κατόρθωσε να απαλείψει τη θύμηση των μεγάλων εκείνων ανδρών, που είχαν δράσει κατά τη νεανική περίοδο του Ελληνισμού.

Bengtson, H., *Ιστορία της Αρχαίας Ελλάδος* (μτφρ. Αντρέα Γαβρίλη), Μέλισσα, Αθήνα 1991, σσ. 107-108.